

16. juni 2010

Forsvaret: Tid for klarhet i toppen

Etter ni måneder i stillingene må forsvarsministeren og forsvarssjefen vise at de ikke fortrenger virkeligheten. Eller motiverer andre til ønsketenkning.

Statsråd Grete Faremo og general Harald Sunde arvet betydelige utfordringer da de tiltrådte sine stillinger i oktober i fjor, jf "Forsvaret: Arveoppgjøret" (Tjodareik 27. mai 2009). Med forståelse for at de ville ha behov for tid for å sette seg inn i forsvarsplanleggingens dypere problemstillinger har jeg hittil avstått fra videre kommentarer. Begge har stillinger med et overveldende daglig press, så de skal ikke klandres om det har krevd litt modningstid å få innsikt i saker som har mer langsiktig perspektiv. Hittil har vi ikke merket tegn på noen erkjennelse av at ikke alt går på skinner. Fortsatt er det Forsvarsdepartementets påstand at fireårsplanen (St.prp. 48 (2008-2009)) følges, og at planens forsvarsstruktur vil være på plass ved utgangen av 2012. I den grad Forsvaret i dag opplever begrensninger i forhold til planen er disse begrensningene enten rent forbigående som ledd i omstillingen, eller et resultat av prioriteringer forsvarsledelsen selv er ansvarlig for, sies det. På overordnet nivå er alt under kontroll, og i pakt med stortingsvedtakene, - i følge statssekretær Espen Barth-Eide og ekspedisjonssjef Fridthjof Søgaard.

Det har vært reist kritiske spørsmål (av meg, blant andre) om budsjettutviklingen faktisk følger proposisjonens forutsetninger. Påstanden fra departementet er at det gjør den, men det har vist seg umulig for utenforstående å trenge til bunns i dette. Et eksempel gjelder beregningen av kompensasjonen for Forsvarets "sektorspesifikke kostnadsvekst", dvs kostnadsvekst ut over den alminnelige prisveksten. Det ble lansert som et gjennombrudd ved fremleggelsen av proposisjonen at det heretter ville bli gitt slik kompensasjon, noe som ville fjerne en viktig årsak til undergravningen av tidligere forsvarsplaner. Så er spørsmålene: Hvordan beregnes kompensasjonen i det nye opplegget, hva er resultatet av beregningen for 2008 og 2009, og hvor opptrer bevilgningen av kompensasjonen? Aldri besvart.

Men egentlig er det ikke så vesentlig om økonomisporet til forståelse av Forsvarets situasjon ikke fører frem. Det avgjørende er hvordan Forsvarets kapasitet er og vil være i de nærmeste årene i forhold til de oppgavene som den politisk omforente proposisjonen fastsetter. Det er fremkommet offentlig en rekke opplysninger (Riksrevisjonen, nyhetsoppslag, ansatte i Forsvaret) som best kan forstås som uttrykk for at kapasiteten tilgjengelig for oppdrag er meget begrenset, sett i forhold til den nominelle styrkestrukturen i proposisjonen. Og videre, at kapasiteten på viktige områder er blitt redusert i de senere årene, uten at det er grunnlag for å vente snarlig forbedring. At den kapasiteten som faktisk finnes er førsteklasse etter internasjonal målestokk, og at personellet i Forsvaret yter en fremragende innsats for å løse de krevende oppdragene, ikke

minst utenlands, endrer ikke bildet av at personellet er for hardt presset, og at det bare i meget liten utstrekning finnes avdelinger operativt tilgjengelig for nasjonale behov. Sett med utenforståendes øyne er det oppstått et gap mellom det forsvaret som beskrives i dokumentene og det forsvaret som eksisterer operativt tilgjengelig. Strengt tatt sier ikke proposisjonen noe om planlagt operativ tilgjengelighet, men gapet oppstår når man legger Forsvarets vanlige normer for operativitet til grunn.

Det avgjørende er naturligvis ikke hvilket inntrykk utenforstående danner seg fra spredte opplysninger. Det avgjørende er hvordan Forsvarets operative kapasitet faktisk er, og hvordan de ansvarlige sjefene bedømmer kapasiteten i forhold til oppgavene, nå og for de nærmeste årene. Forsvarsministeren bør ta initiativ til å offentliggjøre en redegjørelse. Konkret:

- Status: Forsvaret er i dag så lite at det er høyst overkommelig å redegjøre for operativ status for hvert enkelt styrkeelement som listet i strukturtabellen (jf tabell 6.6 i proposisjonen).
- Og så: Hvordan bedømmer generalinspektørene utsiktene for *operativ tilgjengelighet* av styrkene i de nærmeste årene? Tatt i betraktning utdanningstiden for personellet og klargjøringstiden for nye systemer bør tidshorizonten for slike vurderinger være i hvert fall 3-4 år. Begrensende faktorer?
- Og endelig, det viktigste: Hvordan bedømmer forsvarssjefen tilstrekkeligheten av de styrkene han disponerer i år og vil disponere i de nærmeste årene, sett i forhold til de oppgavene proposisjonen beskriver?

En slik redegjørelse vil bygge på mange vurderinger i ulike stabsledd. Slik vårt forvaltningssystem har utviklet seg, med en høy grad av "politiske føringer" for faglige utredninger og rapportering, er det viktig at det "signaliseres" fra forsvarsministeren og forsvarssjefen at man søker *militærfaglige* vurderinger, dvs uten filtrering ut fra (antatte) politiske hensyn.

Det er vanskelig å se hvilke grunner som skulle tale mot offentliggjørelsen av en slik redegjørelse. Men dersom det foreligger reelle, *sikkerhetspolitiske* grunner mot offentliggjørelse, bør redegjørelsen i alle fall tilstilles Stortingets Utenriks- og forsvarskomiteé. Det er avgjørende viktig at debatt og handling i forsvarspolitiske spørsmål føres fra en felles og autoritativ virkelighetsforståelse. Det er ikke mulig i dag.

Det har vært anført av forsvarssjefen at utenforståendes kritiske søkelys på forhold i Forsvaret virker demotiverende for personellet, som fortjener bedre. Jeg har vanskelig for å følge dette resonnementet. I den grad det foreligger problemer vil jo de tjenestegjørende som oftest være de første til å vite om dem. Det bør heller være motiverende å oppleve at også den øverste ledelsen forstår situasjonen og støtter de berørte, spesielt i forhold hvor det ikke er mulig å gjennomføre tilfredsstillende løsninger. 